

Potenties van Natura 2000-gebied 005 Duinen Ameland voor de Grutto *Limosa limosa*

Sovon Vogelonderzoek Nederland

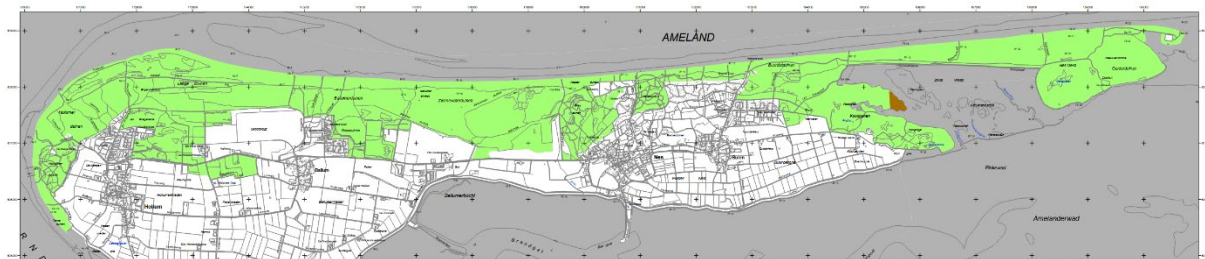
Kader

In Nederland broedt meer dan 80% van de voor West-Europa relevante internationale grutto populatie¹. Landelijk neemt de populatie al decennia af en wordt daardoor op langere termijn in het voortbestaan bedreigd. Om maatregelen te treffen om de negatieve ontwikkeling te keren is kennis nodig over gebieden waar Grutto's in aantallen van betekenis broeden. In dat verband wordt verkend wat de betekenis is van Nederlandse vogelrichtlijngebieden als broedgebied voor de Grutto. Uitgaande van een ondergrens van ten minste 0,1% van de flyway-populatie waartoe de Nederlandse broedvogels behoren zijn 25 vogelrichtlijngebieden van potentieel belang geïdentificeerd. Deze gebieden dienen nader te worden beschouwd. In dit kennisdocument wordt de beschikbare kennis van Natura 2000-gebied Duinen Ameland samengevat.

Kenschets Natura 2000-gebied Duinen Ameland

Algemeen

Het Natura 2000-gebied Duinen Ameland is op 24 maart 2000 onder de Vogelrichtlijn aangewezen als speciale beschermingszone onder Vogelrichtlijngebied Waddeneilanden, Noordzeekustzone, Breebaart (Sitecode VR NL3009005). Op 24 december 2004 is Duinen Ameland onder de Habitatrichtlijn aangewezen als beschermingszone (Sitecode HR NL3009005). De instandhoudingsdoelstellingen strekken zich uit tot de broedfunctie van negen soorten broedvogels (Blauwe Kiekendief, Bruine Kiekendief, Eider, Grauwe Klauwier, Porseleinhoen, Rietzanger, Roerdomp, Tapuit en Velduil), daarnaast zijn instandhoudingsdoelstellingen geformuleerd voor een aantal habitatrichtlijnsoorten. Het totale oppervlakte bedraagt 2.055 ha (figuur 1). Ongeveer de helft van dit oppervlak is in beheer bij Staatsbosbeheer, de rest is in beheer van It Fryske Gea, Rijkswaterstaat en particulieren.

Figuur 1. Ligging Natura 2000-gebied Duinen Ameland (groen: vogelrichtlijngebied en habitatrichtlijngebied, bruin: vogelrichtlijngebied, habitatrichtlijngebied en beschermd natuurmonument, grijs: andere Natura 2000-gebieden).

Landschapsecologie en beheer

Natura 2000-gebied Duinen Ameland bevindt zich geheel binnen de gemeente Ameland op het gelijknamige Waddeneiland. Van oudsher bestond Ameland uit een serie losliggende eilanden met daartussen buitenduinse weidegronden waar vee graasde. Landaanwinningen in de loop van de 19^e eeuw zorgde aan de zuidzijde voor een uitbreiding. Begin 20^e eeuw werd het bewerken van dit landschap te ingewikkeld voor de vele grondeigenaren, hierdoor ontstond ruilverkaveling waarbij een totaal van 3.659 percelen werd herverdeeld tot een totaal van 219 percelen. Door deze ruilverkaveling ontstond de verdeling van agrarisch- en natuurgebied zoals nog altijd op Ameland te zien is. Langs de zuidrand van het Natura 2000-gebied bevinden zich enkele dorpskernen waarvan Hollum en Nes de grootste zijn. Zowel op kaarten als in het veld is de duidelijke scheiding te zien tussen het relatief onbewerkte noordelijke en oostelijke deel van Ameland en het cultuurlandschap in het zuidelijke en zuidwestelijk deel van het eiland. Het noordelijke en oostelijke deel bestaat globaal voornamelijk uit strandvlakte, schorren en duincomplexen met her en der aangeplante boscomplexen. Aan de binnenrand van het

¹ De West-Europese/Noordwest- en West-Afrikaanse flyway-populatie.

duingebied bevinden zich enkele vochtige duinvalleien. Het gebied maakt deel uit van het Natuurnetwerk Fryslân (figuur 2).

Figuur 2. Ligging Natuurnetwerk (NNN) Fryslân op Ameland (donkergroen: NNN overige natuur, lichtblauw: NNN water, roze: NNN beheergebied). Via <https://fryslan.maps.arcgis.com/>

Ontwikkeling van de Grutto in Duinen Ameland

Het grootste gedeelte van Natura 2000-gebied Duinen Ameland bestaat uit de habitattypen grijze duinen (700 hectare) en schorren en zilte graslanden (441 hectare). Beide habitattypen zijn niet of nauwelijks relevant (meer) voor Grutto's. De Grutto's op Ameland broeden in de vochtige, open polders en in lagere aantallen in natte delen van het duingebied en overgangen naar kwelders. Na vestiging op Ameland in 1927 namen de aantallen toe tot 70-80 territoria in de jaren veertig, 150 territoria in het begin van de jaren zestig en uiteindelijk tot 300-350 territoria in 1985-1989, waarvan naar schatting 10-15% (30-50 territoria) in vochtige duinvalleien binnen de begrenzing van wat nu Natura 2000-gebied Duinen Ameland is (Versluys *et al.* 1997). De grootste concentraties Grutto's bevonden zich toen in polder oost (ten zuidoosten van Buren). De daling zette na 1990 in met in 1992-1996 nog een geschat aantal van 300 territoria op heel Ameland. Hiervan waren er in 2016-2021 nog 84 van over (archief Sovon).

In Duinen Ameland broeden Grutto's langs de binnenrand van de duinen, in de beheertypen kruiden- en faunarijk grasland, vochtige duinvalleien (bij Nes) en moeras (Ballum). Het Natura 2000-gebied Duinen Ameland wordt niet jaarlijks geïnventariseerd, maar tijdens de zesjaarlijkse integrale bestandopnames van kustbroedvogels in het Waddengebied in het kader van het Trilateral Monitoring and Assessment programma Wadden Sea (TMAP) wordt het hele gebied gekarteerd. Daarnaast zijn twee steekproefgebieden die jaarlijks onderzocht worden. De gebieden zijn de zgn. BMP-proefvlakken Noordkeeg (BMP8607) en Groot Slecht (BMP8608). Recente gebiedsdekkende karteringen voor het gehele gebied zijn beschikbaar uit 2012, 2018 en 2024, toen werden respectievelijk 14, 31 en 22 territoria verder vastgesteld (archief Sovon; figuur 3). De actuele schatting voor het hele Natura 2000-gebied komt uit op 22-28 territoria (gemiddeld 25)².

² Dit aantal ligt door de doorgaande negatieve trend van de gruttopopulatie inmiddels net onder de 0,1%-grens van de populatie (26 territoria), die als grenswaarde gebruikt is voor het selecteren van relevante vogelrichtlijngebieden. De selectie is gebaseerd op het gemiddelde over de periode 2016-2021, toen het aantal nog net boven de 0,1%-grens uitkwam.

Figuur 3. Verspreiding van territoria van de Grutto in Duinen Ameland in 2024 (rode stip is territorium) Bron: Sovon.

Drukfactoren in de Duinen Ameland

Voor de Grutto in de Duinen Ameland zijn geen instandhoudingsdoelstellingen geformuleerd. Binnen het Natura 2000-gebied broedt een deel van de Grutto's binnen habitattypen H2190C (vochtige duinvalleien (ontkalkt)), H2140A (duinheiden met kraaiheide (vochtig)) of H2130B (grijze duinen (kalkarm)). Naast deze habitattypen broedt het resterende deel Grutto's in gebieden zonder aangewezen habitattypen. In tabel 1 worden de belangrijkste knelpunten voor de Grutto als broedvogel in Duinen Ameland genoemd. Daarnaast is predatie genoemd als drukfactor.

Tabel 1. Drukfactoren die een doelstelling van de Grutto als broedvogel in de weg staan. De sterkte van het negatieve effect (impact) is uitgedrukt in hoog (H), matig (M) en laag (L). Tevens is beoordeeld in hoeverre het knelpunt (op termijn) oplosbaar is. De codes bij drukfactoren (NL-codes) hebben betrekking op typologieën die worden gebruikt voor rapportages aan de EC.

Subcode	Drukfactor	Omschrijving	Impact?	Oplosbaar?
FA7	Verdroging (bodem)	Door het lagere grondwaterpeil in de polders van Ameland trekt (zoet) grondwater weg uit de duinen en binnenduinrand. Noordkeeg is inmiddels vernat en er is een slenk aangelegd.	M	deels
FA12	Klimaatverandering en zeespiegelstijging	In hoeverre klimaatverandering en zeespiegelstijging doorwerken in Duinen Ameland is onduidelijk maar vanuit de aanname dat dit verdroging kan bevorderen is de impact in beginsel matig negatief. De broedlocaties liggen buiten het gebied waar bodemdaling plaats vindt door gaswinning (van de Pol <i>et al.</i> 2024, Duijns <i>et al.</i> 2024).	M	onbekend
FB1	Predatie	Dit aspect kan evenals verdroging vermoedelijk moeilijk los worden gezien van intensivering (Brandsma 2001, Oosterveld 2011, Kentie <i>et al.</i> 2013). In het algemeen wordt predatie van nesten voornamelijk door zoogdieren veroorzaakt, terwijl kuikens vooral gepredeerd worden door vogels (Teunissen <i>et al.</i> 2020, Hooijmeijer <i>et al.</i> 2021). Bruine rat is de belangrijkste predator van legsels, en deze soort komt al decennialang voor op Ameland (Huber 1957). De laatste jaren lijkt er sprake van een sterke toename op het eiland (Provinsje Fryslân 2023). Gegevens over het effect van predatie op de Grutto- of broedvogelpopulaties op Ameland ontbreken.	L	deels
FD1	Verstoring door aanwezigheid (visuele verstoring)	Betreding van kwelders waaronder met een hond kan tot grote verstoring van broedvogels leiden (Fieten <i>et al.</i> 2022). Op Neerlands Reid is vrij wandelen toegestaan en zijn er geen wandelpaden, waardoor recreanten zich vrij door	L	deels

Subcode	Drukfactor	Omschrijving	Impact?	Oplosbaar?
		het gebied kunnen bewegen (Heidinga <i>et al.</i> 2023). Op de kwelders bij Zwarte Haan zijn geen toegangsvoorwaarden aangegeven, waardoor er niet opgetreden kan worden tegen gebieds-betreding. Bij laag water komt ook gebiedsbetreding van de kwelder-rand voor (Heidinga <i>et al.</i> 2023).		
FT2	Agrarisch beheer	Buiten de Duinen Ameland worden percelen intensiever gebruikt. Eventueel gebruikte antibiotica, insecticiden en herbiciden kunnen effect hebben op Grutto's binnen het Natura 2000-gebied.	M	deels

Maatregelen ten behoeve van behoud/herstel broedhabitat in Duinen Ameland

De drukfactoren uit de vorige paragraaf kunnen beperkt worden of zijn weg te nemen met de inzet van maatregelen. Alle potentiële maatregelen voor Natura 2000-gebied Duinen Ameland zijn met bijbehorende impact samengevat in tabel 2.

Tabel 2. Maatregelen die getroffen kunnen worden om de effecten van de drukfactoren (per saldo) teniet te doen. De impact van de maatregelen is ingeschat in drie klassen (expert inschatting); Laag: draagt bij aan behoud en mogelijk licht herstel, Matig; draagt bij aan matig herstel, Hoog: draagt bij aan sterk herstel. De codes bij drukfactoren (NL-codes) hebben betrekking op typologieën die worden gebruikt voor rapportages aan de EC.

Drukfactor	Maatregel	Beschrijving	Beoordeling	Impact
FB5	(Aanpassen) begrazen	Onder begrazing wordt verstaan de inzet van vee met als doel het terugdringen van de bedekking van hoogproductieve, concurrentiekrachtige plantensoorten ten gunste van laagproductieve, weinig concurrentiekrachtige soorten. Via begrazing worden voedingsstoffen afgevoerd, zij het in veel in geringere mate dan bij hooien.	Vermindert verruiging en gaat successie tegen. Tijdens broedseizoen max veedichtheid van 1,5 GVE/ha hanteren en beweiden met rustig vee (vleesvee en droogstaande koeien) om vertrapping van nesten/kuikens te voorkomen.	L
FA7	Aanpassen grondwaterpeil (bijv d.m.v. stuwen)	Het aanpassen van het peilbeheer in situaties waar het (grond)waterpeil kunstmatig wordt beheerd. Bijvoorbeeld door stuwen of gemalen.	Structurele vernatting door een hoger grondwaterpeil leidt tot later maaien, een gunstigere voedselsituatie en gaat (waarschijnlijk) predatie tegen.	H
	Verbinden of bufferen van gebieden, door extensivering tussenliggend/omliggend gebied	Het verbinden van gebieden, of het zorgen voor uitwijkmogelijkheden buiten het gebied in geval van wisselende omstandigheden, door aanpassingen in het beheer of verandering van landgebruik buiten natuurgebieden.	Omliggend gebied kan opgenomen worden in het leefgebied open grasland, zodat er agrarisch natuurbeheer op kan plaatsvinden. Dit zorgt voor uitwijkmogelijkheden bij hoge waterstanden in het broedgebied en foerageermogelijkheden voor broedende Grutto's.	M
FB1	Tegengaan predatie	Wegnemen uitkijkplaatsen en schuilmogelijkheden van predatoren. Populatiebeheer.	Dit kan op enige schaal leiden tot een hoger reproductief succes.	M
FB3	Exoten verwijderen	Het actief verwijderen van (invasieve) exoten zoals	De omvang en kwaliteit van het leefgebied in delen van	H

Drukfactor	Maatregel	Beschrijving	Beoordeling	Impact
		Amerikaanse vogelkiers uit het gebied, of andere maatregelen die als doel hebben om de abundantie van niet-inheemse soorten te verminderen.	Duinen Ameland dreigt af te nemen door toename van Amerikaanse vogelkiers. Het open houden van het landschap is essentieel voor de Grutto.	
FT2	Verbinden of bufferen van gebieden, door extensivering tussenliggend/omliggend gebied	Het verbinden van gebieden, of het zorgen voor uitwijkmogelijkheden buiten het gebied in geval van wisselende omstandigheden, door aanpassingen in het beheer of verandering van landgebruik buiten natuurgebieden.	Omliggend gebied kan opgenomen worden in het leefgebied open grasland, zodat er agrarisch natuurbeheer op kan plaatsvinden. Dit zorgt voor uitwijkmogelijkheden bij hoge waterstanden in het broedgebied en foerageermogelijkheden voor broedende Grutto's.	M
	Vermindering bemesting/ pesticiden/ overige giftige stoffen	Beperking van het gebruik van meststoffen, pesticiden, of andere giftige stoffen binnen of buiten het gebied.	Bevordering van de variatie van de vegetatie en de variatie en kwantiteit van het bodemleven, wat de voedselbeschikbaarheid bevordert.	M

Relatie met de actuele instandhoudingsdoelstellingen

Habitattypen

Voor Natura 2000-gebied Duinen Ameland geldt een instandhoudingsdoelstelling voor tien habitattypen (tabel 3).

Tabel 3. Inschatting van eventueel te verwachten conflicten tussen doelen voor habitattypen en een eventueel toe te voegen doel voor de Grutto als broedvogel (= betekent behoudsdoelstelling, > betekent verbeterdoelstelling).

Habitatype	Doelstelling		conflict met Gruttodoel?	Toelichting
	opp	kwaliteit		
H1330A Schorren en zilte graslanden	=	=	mogelijk	Als uitbreiding gerealiseerd wordt in broehabitat Grutto
H2120 Witte duinen	=	=	nee	Geen uitbreiding in broedgebied Grutto voorzien
H2130A* Grijze duinen	=	=	nee	Geen uitbreiding in broedgebied Grutto voorzien
H2130B* Grijze duinen	>	>	nee	Geen uitbreiding in broedgebied Grutto voorzien
H2130C Grijze duinen	>	>	mogelijk	Als uitbreiding gerealiseerd wordt in broehabitat Grutto
H2140A Duinheiden met kraaihei	=	>	nee	Geen uitbreidingsopgave HT (geen conflict kwaliteitsverbetering)
H2140B Duinheiden met kraaihei	=	=	nee	Geen uitbreidingsopgave HT (geen conflict kwaliteitsverbetering)
H2150 Duinheiden met struikhei	=	=	nee	Geen uitbreidingsopgave HT (geen conflict kwaliteitsverbetering)
H2160 Duindoornstruwelen	=	=	nee	Geen uitbreidingsopgave HT (geen conflict kwaliteitsverbetering)
H2170 Kruipwilgstruwelen	= (<)	=	nee	Geen uitbreidingsopgave HT (geen conflict kwaliteitsverbetering)
H2180A Duinbossen	=	=	nee	Geen uitbreidingsopgave HT (geen conflict kwaliteitsverbetering)
H2180B Duinbossen	=	=	nee	Geen uitbreidingsopgave HT (geen conflict kwaliteitsverbetering)
H2180C Duinbossen	=	=	nee	Geen uitbreidingsopgave HT (geen conflict kwaliteitsverbetering)
H2190A Vochtige duinvalleien	=	=	nee	Geen uitbreidingsopgave HT (geen conflict kwaliteitsverbetering)
H2190B Vochtige duinvalleien	>	>	mogelijk	Als uitbreiding gerealiseerd wordt in broehabitat Grutto
H2190C Vochtige duinvalleien	=	>	nee	Geen uitbreidingsopgave HT (geen conflict kwaliteitsverbetering)
H2190D Vochtige duinvalleien	=	=	nee	Geen uitbreidingsopgave HT (geen conflict kwaliteitsverbetering)
H6230* Heischrale graslanden	>	>	mogelijk	Als uitbreiding gerealiseerd wordt in broehabitat Grutto

Habitatrichtlijnsoorten

Het is niet voorstelbaar dat twee habitatrichtlijnsoorten conflicteren met een doel voor de Grutto omdat er geen overlap met het leefgebied van de grijze zeehond of groeiplaatsen voor groenknolorchis (tabel 4).

Tabel 4. Inschatting van eventueel te verwachten conflicten tussen doelen voor habitatrichtlijnsoorten en een eventueel toe te voegen doel voor de Grutto als broedvogel (= betekent behoudsdoelstelling, > betekent verbeterdoelstelling).

Soorten Habitatrichtlijn	Doelstelling			conflict met Gruttodoel?	Toelichting
	popu- latie	omvang leefgebied	kwaliteit leefgebied		
H1364 Grijze zeehond	=	=	=	nee	Geen conflicterende eisen leefgebied
H1903 Groenknolorchis	>	>	>	nee	Groenplaatsen Groenknolorchis vormen geen potentiële broedlocaties Grutto v.v.

Broedvogels

In beginsel is er geen overlap tussen gebieden waar Grutto's kunnen broeden en broedgebieden die van belang zijn voor de huidige broedvogelsoorten met een instandhoudingsdoelstelling (tabel 5). De beide kiekendiefsoorten kunnen prederen op gruttokuikens, waarbij voor de Blauwe Kiekendief geldt dat predatiedruk alleen te verwachten is indien herstel/hervestiging gerealiseerd kan worden. De Bruine Kiekendief wordt genoemd als predator van in ieder geval gruttokuikens. Een jagende Bruine Kiekendief wordt door weidevogels als bedreigend ervaren, wat (mede) komt door het actieve vlieggedrag (Teunissen *et al.* 2020). Op Buizerd wordt minder fel gereageerd hoewel die behoort tot de belangrijkste vliegende predatoren van gruttokuikens (Teunissen *et al.* 2020). Recent Brits onderzoek wijst uit de Bruine Kiekendieven (althans in het Verenigd Koninkrijk) maar heel kort op jonge steltlopers prederen, omdat de periode dat veel prooiaanvoer nodig is om Bruine Kiekendieven te voeden later valt dan de kuikenfase van steltlopers. Op grond hiervan wordt de Bruine Kiekendief in het verenigd Koninkrijk niet als een drukfactor van betekenis voor steltlopers gezien (Upcott *et al.* 2024). Hierbij moet wel worden aangetekend dat de felle respons van weidevogels op een jagende Bruine Kiekendief kan leiden tot predatie door andere soorten of afkoeling (Beintema & Visser 1989, Evans 2004, Upcott *et al.* 2024).

Tabel 5. Inschatting van eventueel te verwachten conflicten tussen 1) broedvogeldoelen 2) niet-broedvogeldoelen 3) habitattypen en 4) habitatrichtlijnsoorten en een eventueel toe te voegen doel voor de Grutto als broedvogel (= betekent behoudsdoelstelling, > betekent verbeterdoelstelling).

Broedvogels	doelstelling			conflict met Gruttodoel?	Toelichting
	paren	omvang leefgebied	kwaliteit leefgebied		
A021 Roerdomp	2	=	=	nee	Geen uitbreidingdoelstelling leefgebied
A063 Eider	100	>	>	nee	Geen conflicterende eisen leefgebied
A081 Bruine kiekendief	40	=	=	mogelijk	Geen uitbreidingdoelstelling leefgebied
A082 Blauwe kiekendief	20	>	>	mogelijk	Als uitbreiding gerealiseerd wordt in broedhabitat Grutto
A119 Porseleinhoen	2	=	=	nee	geen uitbreidingsopgave opp. leefgebied
A222 Velduil	20	>	>	nee	Als uitbreiding gerealiseerd wordt in broedhabitat Grutto
A277 Tapuit	100	>	>	nee	Als uitbreiding gerealiseerd wordt in broedhabitat Grutto
A295 Rietzanger	230	=	=	nee	geen uitbreidingsopgave opp. leefgebied
A338 Grauwe klauwier	5	>	>	nee	Als uitbreiding gerealiseerd wordt in broedhabitat Grutto

Functie als slaappleaats en foerageergebied van de Grutto als niet-broedvogel

Voor Natura 2000-gebied de Duinen Ameland is geen doelstelling geformuleerd voor de Grutto als niet-broedvogel (slaap- of foerageerfunctie). Binnen het Natura 2000-gebied zijn geen regelmatig bezette slaap- en rustplaatsenplaatsen van Grutto's bekend. Buiten het Natura 2000-gebied (in de polders van Ameland) en in Natura 2000-gebied Waddenzee is deze functie wel gedocumenteerd, zie voor een duiding hiervan de volgende paragraaf.

Overige weidevogels

In Natura 2000-gebied Duinen Ameland komen naast de Grutto tien soorten voor die kunnen worden gekarakteriseerd als 'primaire weidevogels' (Postma 2018). De dichtheden van deze primaire weidevogels is niet erg hoog, vanwege de grote hoeveelheid suboptimale habitats (tabel 6).

Tabel 6. Voorkomen van overige 'primaire weidevogels' in 946 hectare van Duinen Ameland in 2018 (N/100 ha is de gemiddelde dichtheid per 100 ha). Gegevens uit Postma (2018).

Soort	N territoria	N/100 ha
Zomertaling	5	0,5
Slobeend	34	3,6
Scholekster	88	9,3
Kievit	85	9,0
Wulp	14	1,5
Watersnip	3	0,3
Tureluur	60	6,3
Veldleeuwerik	21	2,2
Graspieper	116	12,3
Gele Kwikstaart	1	0,1

Ontwikkelingen in de omgeving

Aan de zuidrand van het Natura 2000-gebied bevindt zich een aaneengesloten netwerk van polders dat zich uitstrekt van de westkant van Ameland tot ongeveer twee derde van het eiland. In 1986 herbergde deze polders gemiddelde dichtheden van 13,5 paren/100 ha, met een maximum van 35 paar/100 ha (polder ten oosten van Buren; Versluys *et al.* 1997). In het westelijke deel van de polders van Ameland worden weidevogelrayons geteld door de Vogelwacht Hollum-Ballum. Binnen deze weidevogelrayons is tussen 2013 en 2022 een afname van 40% vastgesteld (Brijker & Vrij 2023). Tureluurs nemen eveneens af in deze getelde rayons, daarentegen blijven zowel Scholekster als Kievit min of meer stabiel. Tevens overtijen Grutto's in het voor- en najaar in en rond deze polders (Wiersma & Kersten 2009).

Op Ameland wordt sinds jaren gekeken naar de (mogelijke) effecten op broedvogels van bodemdaling als gevolg van de gaswinning onder het eiland (Duijns *et al.* 2024). Deze bodemdaling lijkt zich met name af te spelen aan de oostzijde van het eiland, buiten de gebieden waar Grutto's broeden (Duijns *et al.* 2024, van de Pol *et al.* 2024). Er is verder geen sprake van belangrijke ontwikkelingen buiten het Natura 2000-gebied die in dit advies betrokken moeten worden. Wel kan herstel van weidevogelpopulaties buiten het Natura 2000-gebied, in bijvoorbeeld de aangrenzende polders van Ameland, bijdragen aan een sneller herstel en behoud van een meer stabiele populatie in het Natura 2000-gebied Duinen Ameland. Met name omdat de voor Grutto geschikte gebieden in de Duinen Ameland op zichzelf te klein zijn voor een duurzame populatie en dus een samenhang met de omgeving noodzakelijk is.

Opties voor bepaling instandhoudingsdoelstelling

De kansen voor uitbreiding of kwaliteitsverbetering van broedgebied voor de Grutto zijn beperkt binnen Natura 2000-gebied Duinen Ameland. In een deel van het gebied is wellicht enige verbetering mogelijk door met name verhoging van de grondwaterstand, hetzelfde geldt voor het beheer (figuur 4, tabel 7). Daarnaast kan in een deel van de gebieden (lichtblauw; figuur 4) geen optimalisatie plaatsvinden omdat sommige variabelen niet geoptimaliseerd kunnen worden. Indien al deze gebieden geoptimaliseerd worden is berekend dat hier een toename kan plaatsvinden tot een maximum van 53 gruttoterritoria. De werkwijze voor deze berekening is samengevat in box 1.

De twee gebieden waar het gros van alle Grutto's binnen Natura 2000-gebied Duinen Ameland voorkomen zijn Groot Slecht ten westnoordwesten van Ballum en Noordkeeg (de oostelijke cluster in figuur 3). Daarnaast zijn enkele territoria in de omgeving van Nieuwlands Reid aanwezig. In 2017 zijn nog 28 territoria Grutto's vastgesteld. Indien alleen de kwaliteit van het broedgebied op de twee genoemde locaties geoptimaliseerd kan worden dan is een toename tot 25-35 territoria haalbaar, tevens de onderkant van de schatting in de historische situatie in de tweede helft van de jaren tachtig. Bij Groot Slecht is het potentiële habitat van marginale kwaliteit en is hooguit beperkte uitbreiding en kwaliteitsverbetering van broedgebied mogelijk, indicatief voor een toename van 1-5 territoria. Bij Noordkeeg liggen wat meer mogelijkheden, maar ook hier is de ruimte voor verbetering omvang en kwaliteit broedgebied beperkt, indicatief voor 5 territoria. De uitgangssituatie en opties voor een kwantitatieve instandhoudingsdoelstelling zijn gepresenteerd in tabel 8. Het advies is de middenwaarde van de beredeneerde haalbare populatie te kiezen: behoud omvang en verbetering kwaliteit voor een broedpopulatie met een draagkracht van 30 territoria.

Voor de Grutto wordt de jaarlijkse ecologisch gezien haalbare groeisnelheid ingeschat op maximaal 3% (Vogel *et al.* 2024). Dit is dus de haalbare groei als aan de ecologische randvoorwaarden wordt gedaan, zonder dat sprake is instroom uit omliggende gebieden. Bij 3% groei per jaar bij optimale omstandigheden als gevolg van op de korte termijn te treffen verbetermaatregelen zou de populatie in het Sneekermeergebied uiterlijk in 2050 op 30 territoria kunnen uitkomen.

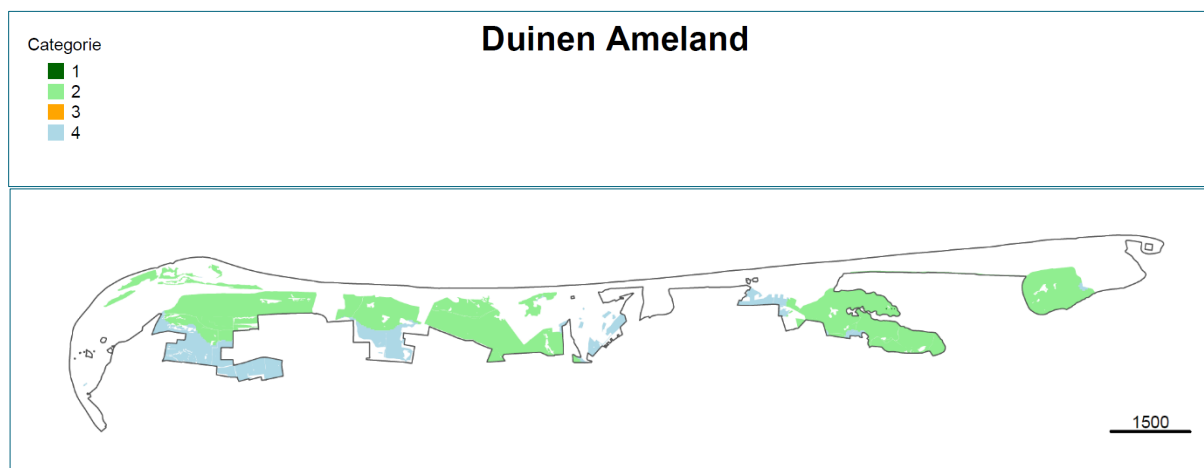
De uitgangssituatie en opties voor de bepaling van de instandhoudingsdoelstelling zijn samengevat in tabel 8.

Tabel 7. Oppervlakken (ha) voor de Grutto geschikt areaal (ca. 808 ha van de 2.055 ha) van de verschillende categorieën per omgevingsvariabele in Natura 2000-gebied Duinen Ameland.

Categorie	Beheer	Oppervlak		Categorie	Oppervlak versterking
		Grondwaterpeil	Openheid		
Geen/slecht	770	727	119	niet verwijderbaar	40
Suboptimaal	1	51	41	verwijderbaar	310
Optimaal	38	30	649	geen	458
Totaal	808	808	808		808

Tabel 8. Uitgangssituatie en mogelijke opties ten behoeve van de bepaling van de instandhoudingsdoelstelling (IHD) voor de Grutto als broedvogel.

Uitgangssituatie en opties voor de bepaling van de IHD		Territoria	t.o.v. huidig
1	Historische situatie (1985-1989)	30-50	120-200%
2	Huidige situatie (2018-2024)	25	
3	Berekende haalbare populatie	53	212%
4	Beredeneerde haalbare populatie (25-35)	30	120%
5	Waarvan haalbaar in 2050	30	

Figuur 4. De indicatieve ligging van optimale terreindelen (1, donkergroen), de terreindelen met verbetermogelijkheden naar optimaal (2, lichtgroen) of suboptimaal (omdat sommige verbeterbare nog wel, maar sommige niet-verbeterbare variabelen niet kunnen worden verbeterd; 4, lichtblauw), en de suboptimale delen zonder verbetermogelijkheden (omdat de verbeterbare variabelen er al wél optimaal zijn; 3, oranje). De omstandigheden in de delen in lichtgroen en lichtblauw kunnen dus in theorie worden verbeterd, en daarmee ook de huidige dichtheden aan territoria van de Grutto; in de lichtgroene delen kan dit naar de maximale dichtheden, in de lichtblauwe naar minder hoge dichtheden, waarbij de maximaal haalbare dichtheid afhangt van welke omgevingsvariabele(n) suboptimaal blijft/blijven. In de oranje delen wordt deze voor die omstandigheden maximaal haalbare dichtheid reeds behaald en zijn geen verbetermogelijkheden. Ook in de donkergroene delen zijn geen verbetermogelijkheden, aangezien de situatie en daarmee de dichtheden hier in theorie al optimaal zijn.

Box 1. Beoordeling mogelijkheden voor populatieherstel Grutto in Duinen Ameland

Om te beoordelen welk herstel van de broedpopulatie van de Grutto in het vogelrichtlijngebied mogelijk is wordt een aantal stappen doorlopen. Deze zijn beschreven in een separate achtergrondnotitie en hieronder samengevat.

Stap 1 Berekening theoretische huidige aantallen Grutto

Om voor het gebied het theoretische huidige aantal Grutto's in grasland te berekenen op basis van de omgevingsfactoren beheer, grondwaterpeil, openheid en verstoring (Melman & Sierdsema 2017), is eerst bepaald welke dichtheid voorkomt bij elke combinatie van klassen van deze factoren (geen/slecht, suboptimaal, optimaal). Deze dichtheden zijn gebaseerd op kwantitatieve verspreidingsgegevens uit 2013-2015, omdat de gebruikte variabelen uit deze periode beschikbaar waren. Vervolgens is de in het gebied aanwezige oppervlakte grasland bepaald per combinatie van klassen van omgevingsfactoren en zijn de bijbehorende dichtheden (aantal territoria/100 ha) vermenigvuldigd met de aanwezige oppervlakken.

Stap 2 Berekening theoretische maximale aantallen Grutto

Uitgangspunt is dat de niet-optimale omgevingsfactoren geoptimaliseerd kunnen worden, behalve openheid (hier beschouwd als landschappelijk gegeven). Daarbij gaat het naast natuur (bos etc.) ook om statische verstoringsbronnen zoals gebouwen, wegen, hoogspanningsleidingen. Met behulp van de bij de geoptimaliseerde klassen van omgevingsfactoren horende dichtheden (stap 1), zijn vervolgens de verwachte maximale aantallen Grutto's berekend.

Stap 3 Berekening maximale verbeterpotentie en nieuwe theoretische maximale aantallen Grutto

Doordat de gegevens van de omgevingsfactoren soms niet overeenkomen met de actuele situatie en doordat niet alle mogelijk relevante omgevingsfactoren konden worden meegenomen (bijv. predatiedruk), verschillen de theoretische huidige aantallen Grutto uit stap 1 veelal van de getelde huidige aantallen. Wel kan de verbeterpotentie worden bepaald op basis van de verhouding tussen de theoretische huidige aantallen en de theoretische maximale aantallen. Deze verbeterpotentie is vervolgens toegepast op de feitelijk aanwezige (getelde) aantallen, om tot nieuwe theoretische maximale aantallen te komen.

Stap 4 Van nieuwe theoretische maximale aantallen naar een ecologisch beredeneerd maximum

In deze stap wordt aan de hand van historische maximale aantallen en (recente) informatie over de situatie in het gebied (gebruikte omgevingsfactoren en andere factoren zoals predatie) beredeneerd waarom de getelde huidige aantallen verschillen van de theoretische huidige aantallen Grutto's en wat dit zou kunnen betekenen voor de haalbaarheid van de nieuwe theoretische maximale aantallen. Zo nodig worden deze bijgesteld, en er wordt een bandbreedte gegeven (ondergrens en bovengrens maximaal haalbare aantallen). Dit is een beredeneerde waarde.

Stap 5 Berekenen tijdsspanne nodig voor bereiken maximaal haalbare aantallen

Door aan te nemen dat een gruttopopulatie onder optimale omstandigheden en door eigen reproductie met maximaal 3% per jaar kan groeien, wordt berekend wanneer de maximaal haalbare aantallen op zijn vroegst kunnen worden bereikt. Er wordt uitgegaan van een lage jaarlijkse groei, omdat de Grutto een langlevende soort met beperkte reproductiepotentie is (max. 4 eieren per paar per jaar; Vogel *et al.* 2024).

De Grutto als niet-broedvogel: opties voor instandhoudingsdoelstelling

Het gebied heeft voor zover bekend geen belangrijke functie als slaap- en rustplaats en/of als foerageergebied voor de Grutto als niet-broedvogel, dus voor de trekpopulatie. Voor die functies hoeft dus geen instandhoudingsdoelstelling te worden overwogen.

De begrippen seizoensmaximum en seizoensgemiddelde zijn uitgelegd in box 2.

Box 2. Seizoensgemiddelde en seizoensmaximum

Het *seizoensgemiddelde* is het gemiddeld aantal in een gebied aanwezige niet-broedvogels berekend uit de 12 maandelijkse tellingen in een watervogelseizoen van 1 juli t/m 30 juni in het daaropvolgende jaar, waarna een reeks van 6 achtereenvolgende seizoenen gemiddeld is. Het *seizoensmaximum* is het gemiddelde van het hoogste aantal per seizoen over een reeks van 6 achtereenvolgende seizoenen. Seizoensgemiddelden (gebruikt voor foeragerende vogels) hebben de voorkeur omdat pieken en dalen worden uitgemiddeld. Slaapplaatsen zijn bij de meeste soorten te kort bezet om seizoensgemiddelden uit te rekenen zodat voor die functie gewerkt wordt met seizoensmaxima. Om het aantal foeragerende vogels in een gebied te kunnen afzetten tegen de 1%-norm van een flyway-populatie wordt ook het seizoensmaximum gebruikt (er bestaan geen seizoensgemiddelden van flyway-populaties). De Flyway-populatie werd rond de eeuwwisseling (2002) op 170.000 vogels geraamd, tegen 79.000 vogels in de actuele periode (<https://wpp.wetlands.org/>).

Literatuur

- BEINTEMA A.J. & VISSER G.H. 1989. The effect of weather on time budgets and development of chicks of meadow birds. *Ardea* 77: 181-192.
- BRANDSMA O. 2001. Invloed van de Vos op de weidevogelstand in het reservaatgebied Giethoorn-Wanneperveen. *De Levende Natuur* 103: 126-131.
- BRIJCKER I.J. & VRIJ J. 2023. Jaarverslag 2022 – Vogelwacht Hollum-Ballum. Vogelwacht Hollum-Ballum, Hollum.
- DUIJNS S., OOSTERBEEK K., KROL J., VAN DUIN W., DEUZEMAN S., POSTMA J. & KAMPICHLER C. 2024. Onderzoek naar de relatie tussen bodemdaling en kans op overstroming van kwelderbroedvogels op Ameland. Sovon-rapport 2023/34. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- EVANS K.L. 2004. The potential for interactions between predation and habitat change to cause population declines of farmland birds. *Ibis* 146: 1-13.
- HOOLJMEIJER J., VAN DER VELDE E., FOKKEMA R., HOWISON R., ONRUST J., RAKHIMBERDIEV E., SAARLOOS A., GROENHOF E., ZEEGERS T. & PIERSMA T. 2021. Grutto-Landschap-Project Jaarverslag 2020. Rijksuniversiteit Groningen, Wageningen UR, EIS Kenniscentrum Insecten, Groningen, Wageningen, Leiden.
- FIETEN N., FRAUENDORF M. & ENS B.J. 2022. 'Quickscan' handelingsperspectief voor hoogwatervluchtplaatsen in de Nederlandse Waddenzee Mogelijke maatregelen ten aanzien van menselijke verstoring. Altenburg & Wymenga, Sovon, EcoSpace.
- HEIDINGA D., SCHILT B., VERSLOOT F., GOTJÉ W., BIJCKER W. & LATOUR J.B. 2023. Ecologische evaluatie Natura 2000 beheerplannen: Natura 2000-beheerplan Waddenzee. Witteveen+Bos, Utrecht.
- HUBER F.G.A. 1957. Ratten op Ameland. Rat en muis: mededelingen betreffende de bestrijding van ratten, muizen en in huis voorkomende insecten 5: 11-12.
- KENTIE R., HOOLJMEIJER J.C.E.W., TRIMBOS K.B., GROEN N.M. & PIERSMA T. 2013. Intensified agricultural use of grasslands reduces growth and survival of precocial shorebird chicks. *Journal of Applied Ecology* 50: 243-251.
- MELMAN TH.C.P. & SIERDSEMA H. 2017. Weidevogelscenario's; Mogelijkheden voor aanpak van verbetering van de weidevogelstand in Nederland. Wageningen, Wageningen Environmental Research, Rapport 2769.
- OOSTERVELD E. 2011. Weidevogels en predatie: een literatuuroverzicht. A&W-rapport 1448. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden.
- VAN DE POL M., BIJLEVELD A.L., JONGEJANS E., ENS B., BUESINK S. & DUIJNS S. 2025. Gaswinning onder Waddenzee heeft ecologische impact. *De Levende Natuur* 126: 5-10.
- POSTMA J. 2018. Broedvogels van de terreinen van Staatsbosbeheer op Ameland in 2018. Sovon-rapport 2018/58. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- PROVINSJE FRYSLÂN. 2023. Natuurdoelanalyse Ameland. Provinsje Fryslân, Leeuwarden.
- UPCOTT E.V., MASON L.R., BAGGULEY E., COOKE S.C., DREWITT A.L., GOOCH H.L., MEADOWS M.C., O'DOWD R. & SMART J. 2024. Marsch Harrier *Circus aeruginosus* diet and hunting habitat selection in the breeding season: implications for lowland breeding waders. *Bird Study* 71: 201-205.
- TEUNISSEN W., KAMPICHLER C., MAJOOR F., ROODBERGEN M. & KLEYHEEG E. 2020. Predatie problematiek bij weidevogels. Sovon rapport 2020/41. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

- VERSLUYS M., ENGELMOER R., BLOK D. & VAN DER WAL R. 1997. Vogels van Ameland. Friese Pers Boekerij, Leeuwarden.
- WIERSMA P. & KERSTEN M. 2009. Hoogwatervluchtplaatsen van Ameland op de kaart. SOVON informatierapport 2009-09, Beek-Ubbergen.
- VOGEL R., FOPPEN R. & VAN DEN BREMER L. 2024. Inschatting van het haalbare populatieherstel in 2023-2050 van vogelsoorten met een ongunstige staat van instandhouding. Sovon-rapport 2024/49. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Geraadpleegde websites

SOVON. 2025. Geraadpleegd op 28 januari 2025. <https://stats.sovon.nl/stats/gebied/1000005>